

Ajuntament de Castellar del Vallès

Riu Ripoll i Mola al fons
Riu Ripoll i Mola al fons

Informació general del riu Ripoll

Descripció

El primer tram, el Ripoll alt, es caracteritza per un interessant paisatge fluvial i un llit poc alterat, limítrof amb el Parc natural de Sant Llorenç i Serra de l'Obac. El segon tram, el Ripoll mitjà, travessa de manera periurbana pels nuclis de Castellar del Vallès, Sabadell i Barberà del Vallès, àrees urbanes molt poblades; es caracteritza per un llit profundament transformat i parcialment canalitzat o defensat, i per fer una funció de frontissa entre el medi urbà i l'àmbit rural. Per últim, el tram baix, molt més urbà, travessa les ciutats de Ripollet i Montcada i Reixac; en aquest tram baix s'ha produït la transformació total del llit amb la canalització de les aigües.

El riu és, d'altra banda, un ecosistema complex i viu. L'aigua, la vegetació i la fauna, adaptades a les característiques del lloc, són els recursos biològics propis del medi fluvial, la diversitat del qual es pot mantenir i incrementar per millorar el patrimoni natural. Els talussos i les terrasses fluvials mostren la disposició geomorfològica. Els aquífers superficials i profunds i els diferents sistemes de drenatge subterrani de les aigües ens posen en contacte amb la seva configuració geològica.

Flora i fauna

En els primers trams de riu i torrents, la vegetació de ribera està força ben conservada, però quan el riu s'encaixa trobem les espècies en formacions lineals. Els grans talussos verticals són mancats de vegetació, i els d'alçada i pendent més moderada estan recoberts de bosc mixt format per alzines i pins.

Els arbres de ribera més destacats en el Ripoll són sobretot els pollancre, els plàtans, els àlbers, els oms, les acàcies i els roures. Més a prop de l'aigua, podem trobar els canyars, les jonqueres, la boga i el canyís entre d'altres, en moltes zones, per tal de recuperar el bosc de ribera, s'han plantat moltes d'aquestes espècies. Cal destacar també, la vegetació que podem veure pels vorals dels torrents, plantes que cerquen la humitat, com el càrex, l'orenga o la nvàmera, aquesta última dona una nota de color a la tardor.

Més de dues-centes espècies de vertebrats, entre mamífers, aus, rèptils, amfibis i peixos, i un nombre més elevat i indeterminat d'invertebrats, com ara insectes, mol·luscs, aràcnids, etc., constitueixen la fauna de l'alt Ripoll.

La recuperació d'alguns trams del Ripoll ha fet possible la reaparició de diferents espècies d'aus que hi nidifiquen, com ara l'ànec, el cabusset, les polles d'aigua i els fringílids. També s'han pogut observar altres espècies estacionals com el blauet, el berrat pescaire, les garcetes i els esplugabous.

Al punt d'aiguabarreig, a Montcada i Reixach, existeix un gran canyissar i una zona de platges on cada cop és més habitual observar poblacions més o menys estables d'ànec collverd (*Anas platyrhynchos*), polla d'aigua (*Gallinula chloropus*), gavina riallera (*Larus ridibundus*), esplugabous (*Bubulcus ibis*), grasset de muntanya (*Anthus spinoletta*), corriol petit (*Charadrius dubius*), becadell (*Gallinago gallinago*), xivitona (*Actitis hypoleucos*), xivita (*Tringa ochropus*) i altres limícoles migradors, a més d'alguns amfibis, com la granota verda ibèrica (*Rana perezi*).

La millora de la qualitat de l'aigua ha fet possible aquest augment de la diversitat biològica, en el riu podem trobar a més de les aus algunes espècies de peixos, que podem classificar en tres grans grups segons la seva procedència:

- Autòctons (originari de la conca): barb de muntanya (*Barbus meridionalis*) i bagra (*Squalius cephalus*)
- Traslocats (canviat de conca): gobi (*Gobio gobio*) i barb roig (*Phoxinus phoxinus*)
- Al·lòctons (introduït a la conca) : gambúsia (*Gambusia holbrooki*), carpa (*Cyprinus carpio*), peix sol (*Lepomis gibbosus*) i la perca americana o black-bass (*Micropterus salmoides*)

L'Incendi del 2003

El foc ha estat sempre un element habitual al clima mediterrani, i les espècies autòctones ja han desenvolupat mecanismes de supervivència, però esdevé un problema si és massa freqüent. Els boscos mediterranis tenen una bona recuperació després dels incendis, ja sigui per rebrot o per llavor, la vegetació reneix per tornar a colonitzar la zona cremada, i en general les espècies que es regeneren són les mateixes que hi havia abans del foc.

L'agost de 2003, un incendi va afectar el sector oriental del Sant Llorenç del Munt i l'Obac, assolant prop de 4.600 ha de bosc, repercutint al sector nord de la conca del Ripoll i deixant al seu pas un desolador aspecte del paisatge. Dos anys després de l'incendi, al sector nord de la conca del Ripoll, ja es pot observar aquesta regeneració de la vegetació, així com la recuperació de la fauna autòctona pròpia de la zona.

Amb aquest incendi la comunitat piscícola va acusar una forta regressió de la comunitat autòctona (63%) i una davallada en abundància (92%) i una pràctica desaparició de les espècies al·lòctones. Els estudis realitzats després de l'incendi mostra una recuperació lenta però progressiva de les espècies autòctnes i una permanència o desaparició de les espècies traslocades i allòctones

Paisatge

Les terrasses fluvials baixes han estat ocupades històricament per les activitats agrícoles i s'han fet servir assuts i sèquies per regar. Algunes d'aquestes zones va proveir d'aliment durant molt de temps la ciutat abans del seu creixement modern. Encara avui, aquestes àrees d'horta perviuen i mantenen la seva activitat, oferint un paisatge característic amb les seves parcel·les, la seva varietat i geometria. La proximitat a la ciutat els confereix un valor afegit des del punt de vista de la pedagogia mediambiental, i el manteniment d'aquestes, en aquells punts on és possible, millora i fa més viable l'existència del conjunt del parc fluvial.

Amb la recuperació del Ripoll, es pretén recuperar algunes d'aquestes àrees, aquelles que tinguin les millors condicions de grandària i ubicació per desenvolupar l'activitat, i es trobin degudament protegides davant possibles avingudes. L'objectiu és eliminar totes aquelles hortes situades a la llera del riu i es tinguin en compte, doncs, en les previsions del planejament urbanístic.

Aquest conjunt d'àrees d'horta són majoritàriament de propietat privada i s'ordenen mitjançant els corresponents plans de gestió de l'horta en cada una de les zones delimitades.

Depuració i control

La millora de la qualitat de l'aigua és un dels punts clau en la recuperació del riu Ripoll. Aquesta millora es fonamenta en dos aspectes: el sistema de sanejament i la reutilització de l'aigua.

La construcció d'una xarxa de col·lectors que recull totes les aigües residuals permet l'eliminació dels abocaments directes al riu, tan dels barris adjacents com de les indústries.

Un dels punts clau en la formació del sistema de sanejament són les Estacions Depuradores d'Aigües Residuals (EDAR) del Ripoll, a Sant Llorenç Savall, Castellar del Vallès i Sabadell, que tracten aquestes aigües i les aboquen al riu. A Sabadell les retornen al riu mitjançant una canonada o emissari per tal de garantir un cabdal mínim superficial pel Ripoll, que afavoreixi recarregar els aquífers dels pous i establir una flora i una fauna aquàtica.

El control de la qualitat de les aigües residuals permet la correcta gestió del sanejament, a través de l'elaboració de la normativa d'abocaments s'estableixen uns paràmetres mínims de la qualitat de les aigües residuals pel seu abocament en el col·lector, d'aquesta manera es garanteix un millor funcionament i rendiment de les depuradores.

L'any 1996 l'Ajuntament de Sabadell va iniciar les analítiques de l'aigua del riu per tal de determinar-ne l'estat ecològic. A partir de l'any 2001 s'hi van incorporar els ajuntaments de Barberà i Castellar del Vallès i en l'actualitat es mostregen 16 punts al llarg del riu.

L'estat ecològic és la mesura de la funcionalitat i estructura d'un ecosistema comparat amb un tram de referència que mostraria la situació potencial òptima.

Per tal de tenir una visió global del sistema es recullen mostres en dos períodes, primavera i estiu per tenir un reflex de la variabilitat hidrològica d'aquests ecosistemes i es compara amb les dades dels anys anteriors per tal d'elaborar un seguiment de la conca, segons les directrius que marca la legislació europea amb la Directiva Marc de l'Aigua de la Unió Europea.

Per tal d'assolir aquest objectiu es mesuren i s'avaluen els informes anuals, les variables físico-químiques de l'aigua, el poblament dels macroinvertebrats del riu, la qualitat del bosc de ribera i l'índex d'hàbitat.

L'aigua és un bé escàs a les regions mediterrànies, per tant l'estalvi i la reutilització de l'aigua esdevé una eina clau en la seva gestió sostenible. Les aigües depurades es

poden utilitzar per diferents usos, sotmetent-se a alguns tractaments que li donen la qualitat desitjada. Alguns dels municipis de la conca del Ripoll, ja estan treballant per tal de possibilitar l'ús d'aigües externes a la xarxa potable, com ara el reg de parcs, jardins i neteja de carrers.

Riuades

El riu Ripoll, com tots els rius mediterranis, es caracteritza per tenir poc cabal, ser força irregular i tenir avingudes poc freqüents però molt importants, de les quals la del setembre del 1962 va causar grans inundacions i greus danys materials i humans. Entre les nou i les dotze de la nit del dia 25 de setembre del 1962, un terrible aiguat va emportar-se vides, fàbriques, arbres, ponts, cotxes, amb un impuls inaturable i sobtat que provenia de les muntanyes de Sant Llorenç en direcció al mar. En total va provocar 617 morts al Vallès, el Barcelonès i el Baix Llobregat. El Vallès Occidental, però, sobretot Terrassa i Rubí, van viure una gran catàstrofe.

El 25 de setembre la nostra zona vivia una llarga sequera amb temperatures el dia anterior de 30° C, però el dia de la gran pluja l'anticicló es va combinar amb una entrada d'un front fred: la gota freda. El resultat va ser que van caure uns 200 litres per metre quadrat en la part baixa de les conques del Besòs i del Llobregat i que va afectar a la zona del Vallès, el Baix Llobregat i el Barcelonès. Els rius, rieres i torrents es van desbordar i van arrossegar el que trobaven al seu pas.

L'avinguda del riu Ripoll es va formar en una sola hora i va arribar als 3.200 metres cúbics per segon quan el cabal mig anual del riu Besòs és de 3'9 metres cúbics per segon. Els números són esgarrifosos ja que indiquen que els cabals mitjos d'unes lleres seques la major part de l'any es van multiplicar per 10.000.

El 4 de novembre, i dies posteriors, del mateix any, va tenir lloc una segona riuada, tot i que aquesta va tenir lloc de dia.

Altres esdeveniments meteorològics que han tingut lloc al Ripoll i que, malgrat no van tenir les mateixes conseqüències que la riuada del 62, cal destacar són la nevada del mateix any els dies 24 i 25 de desembre, la riuada del 10 d'octubre del 1994 i ja més recent, la riuada del 15 d'octubre del 2005, que ha ocasionat molts danys materials en l'entorn del riu.

Actualment l'entorn del Ripoll continua sent utilitzat en diferents activitats, és per aquesta raó que la protecció dels béns i persones davant les avingudes esdevé un dels punts importants en la recuperació d'aquest àmbit.

Història

El Ripoll ha tingut una important significació econòmica, social i cultural per les ciutats per les que travessa. Els creixements, usos, abusos i redescobriments del riu han anat estrictament lligats a l'evolució històrica de la ciutat.

Des de l'edat mitjana el riu constitueix un lloc de producció amb la instal·lació de molins fariners, i posteriorment paperers i drapers i la definitiva instal·lació dels vapors, així com un espai de producció agrària, tant comercial com d'autoconsum.

El riu Ripoll ha sofert un greu procés de degradació ambiental lligat amb els creixements urbanístics dels anys 50 i la implantació d'indústries, especialment tèxtils, en un moment en què no existia conscienciament mediambiental.

El procés d'abandonament i contaminació que va patir el riu durant més de 50 anys va provocar que les ciutats es gressin d'esquenes, i el convertissin en un espai marginal.

La consciència ambiental nascuda en el transcurs dels anys 90 va portar a una progressiva presa de consciència de la necessitat de recuperar el riu, no només les seves aigües i paisatges, sinó recuperar-lo per a la ciutadania.

Oci

La recuperació del Ripoll pretén incorporar una nova activitat a les que s'han desenvolupat tradicionalment, que sigui de caràcter públic i permeti el contacte fluid de la ciutat amb el medi fluvial.

La necessitat de retornar la vida al riu ha portat a col·laborar als diferents municipis de la seva conca, amb l'objectiu d'actuar de forma integral i ordenada per tal d'aconseguir el gran objectiu: que el Ripoll deixi de ser una barrera i un espai secundari i marginal de la ciutat per convertir-lo en un espai de cultura, oci, socialment sostenible i amb un valor paisatgístic natural destacat.

Amb el propòsit d'oferir la major varietat possible d'activitats relacionades amb el lleure i el gaudir de la natura, s'articulen un conjunt d'espais amb diferents funcions adaptats a la geomorfologia de l'espai fluvial.

D'aquesta manera es pretén retornar el riu als ciutadans, la concepció del riu com un espai públic del que tothom pot gaudir.

A la Vall d'Horta, trobem, com a exemples destacats el Marquet de les Roques i la Muntada, i la font de Can Llogari, que ha estat un dels eixos del lleure dels habitants de Sant Llorenç Savall, així com d'excursionistes de les ciutats i pobles veïns com Sabadell i Castellar del Vallès. Aquesta zona va ser afectada per l'incendi de 2003, i actualment ja no és tant utilitzada.

A Castellar del Vallés cal destacar l'àrea d'estada de les Arenes, la qual s'ha adequat en els darrers anys.

I ja a Sabadell, destaquen el Parc de Jonqueres, el parc de la Clota fase 1 i la Font dels Gitanos, així com diverses àrees d'estada que podem trobar al llarg del recorregut del riu com l'àrea d'estada del molí de l'Amat i l'àrea d'estada de la Font dels Degotalls.

Patrimoni

El riu Ripoll és un dels únics cursos fluvials de Catalunya amb una gran presència d'elements productius protoindustrials: sèquies, de la que podem destacar el conjunt de la sèquia Monar que encara avui dia serveix com a canal de rec de moltes hortes, molins hidràulics, pous de glaç i forns de calç. En altres zones del nostre país aquestes edificacions han anat desapareixent fruit del creixement urbanístic i les transformacions d'ús, en canvi, en el nostre àmbit han sobreviscut interessants exemples d'aquesta arquitectura al costat del riu.

En l'àmbit del Ripoll també podem trobar un conjunt de jaciments paleontològics i arqueològics. De la mateixa manera que edificacions i construccions pre-industrials,

industrials, agrícoles i religioses. Relacionat amb les activitats industrials veurem instal·lacions o enginys hidràulics, ponts, guals i camins, que són testimoni de les activitats més importants que han tingut lloc al llarg de la història de la humanització d'aquest territori.

Aquesta concentració d'elements patrimonials porta a afirmar que el Ripoll és un dels rius amb exemples d'arquitectura protoindustrial més interessants de Catalunya.

Indústria

Les indústries han anat assentant-se al llarg dels anys pròximes al riu, buscant l'abastament d'aigua, encara avui en dia les terrasses baixes i intermèdies alberguen diferents empreses que es reparteixen al llarg del recorregut del Ripoll. El sector tèxtil és el que domina, concretament els rams dedicats als tints i els acabats.

La recuperació del Ripoll pretén donar sentit i relleu a la infraestructura industrial dins l'espai fluvial. Es vol donar una certa singularitat al conjunt industrial, en aquell entorn que així ho permeti, (a manera de parc industrial verd), que per la seva especial situació i relació amb el paisatge fluvial li doni valor afegit i el distingeixi del polígons industrials.

Ajuntament de Castellar del Vallès · Passeig Tolrà, 1 | 08211 Castellar del Vallès |
Tel. 93 714 40 40